

tussen Duin & Dijk

Natuur in Noord-Holland. Jaargang 10 4 ● 2011

Purperreigers

in de Loenderveense plas

● Loenderveense plas met op de achtergrond wegzwemmende grauwe ganzen.
Foto: Miranda Zutt-van der Made.

Noord-Holland heeft er sinds de uitbreiding in 2002, naast het Naardermeer, twee purperreigerkolonies bij. Een ervan ligt in de Loenderveense Plas/Waterleidingplas waar beheerder Waternet er alles aan doet om het de purperreigers naar de zin te maken. Maar niet alles verloopt zoals verwacht.

Op stap met Jan van der Winden

● Jan van der Winden. Foto: Miranda Zutt-van der Made.

Begin juni 2011 was ik uitgenodigd door Jan van der Winden om mee te gaan naar de Loenderveense plas. Voor Bureau Waardenburg doet Jan allerlei onderzoek, onder andere een groot zenderonderzoek bij roerdomp en purperreiger, onderzoek naar visdieven en tellingen van zwarte sterns. De scheidslijn tussen werk en hobby is dun. Vanaf 2003 bevindt zich in de Loenderveense plas een bescheiden kolonie purperreigers. In 2011 was het de bedoeling dat hier een webcam voor 'Beleef de Lente' van Vogelbescherming Nederland bij een nest van een purperreiger zou komen te staan. Aan Jan de opdracht hierbij te helpen. We gaan deze dag de kolonie tellen (hobby) en kijken of we een nest kunnen vinden waar de camera bij zou kunnen worden

gezet (werk). Boswachter Nico Bouman vergezelt ons.

De Loenderveense plas is 500 ha groot en wordt beheerd door Waternet. Binnen de Loenderveense plas bevindt zich, door kaden afgescheiden, de Waterleidingplas. Uit deze plas komt drinkwater voor Amsterdam en het Gooi en daarom is dit gebied normaal niet toegankelijk voor het publiek. Wel worden er regelmatig, buiten de broedtijd, excursies gehouden.

Waternet werkt hier aan een gezond moeras door een fluctuerend waterpeil in te stellen (-100 NAP in de winter en -130 NAP in de zomer). Deze omstandigheden zijn nodig om het riet en de lisdodde in het water te laten groeien. Dit soort vegetaties zijn zeldzaam geworden

en/of grauwe ganzen

● Purperreiger. Foto: Jankees Schwiebbe.

omdat tegenwoordig overal vaste waterpeilen worden ingesteld.

De kolonie

De purperreiger houdt van rust, een goede waterkwaliteit en bouwt zijn nest het liefst in riet of lisdodde in ondiep water van 50-100 cm diep, onbereikbaar voor predatoren. Van oudsher zijn de Vechtplassen een bolwerk voor de purperreiger. Doordat er veel geschikt broedgebied verloren ging, is de soort in het verleden sterk afgenomen. In 2008 is door Waternet het plan purperreiger gestart. Met maatregelen om het de purperreiger naar de zin te maken, liften veel andere soorten mee. Grote karekiet, krooneend, ijsvogel en zwarte stern broeden hier. In 2008 broedden er zelfs 17 paar purperreigers in het riet. Helaas werden dat jaar maar liefst 15 nesten gepredeerd door een vos. Er werden maatregelen genomen en drie kilometer dijk werd aan weerszijden afgezet met een raster met stroom. Sporen in de sneeuw wezen uit dat de vos zich niet waagt binnen 100 meter van het raster.

Als een kolonie gepredeerd is, wordt deze vaak verlaten, dus iedereen was blij toen er in 2009 en 2010 toch weer drie paar purperreigers achter het veilige hek gingen broeden.

Riet en ganzen

We stappen in een wankel bootje en varen de plas op. Al snel wijst Nico op het deels afgegeten riet. Na twee strenge winters, waar het riet ook al erg van te lijden heeft gehad, vindt er geen herstel plaats. De grauwe ganzen hebben in de winter de wortels stuk gevreten en doen zich nu tegoed aan het jonge groen. Zo is in drie jaar tijd de rietkraag van vaak zes meter breed, meters teruggedrongen. Jan had gehoopt dat er hier en daar nog wat rietplukken zouden staan die groot genoeg zouden zijn voor een purperreiger om in te broeden. Helaas wordt al snel duidelijk dat dit niet het geval is. De minimaal 1000 ruiende grauwe ganzen in het gebied hebben het riet teruggebracht tot slechts een smalle strook. Hier en daar zelfs onderbroken door een soort kaal 'strandje',

waar ze de kant op kunnen.

Onderzoek met halsbanden bij grauwe ganzen heeft uitgewezen dat de ruiende ganzen uit de regio komen, maar ook van ver daarbuiten, tot zelfs uit Noord-Brabant. Sinds er in 2010 in de naastgelegen plas De Wijde Blik zeilboten verhuurd worden, staken ook alle ganzen uit deze plas de dijk over op zoek naar een rustige plek om te ruien. En zo groeit het probleem voor het riet. Ik vraag Nico of deze aantallen ganzen geen problemen geven met de kwaliteit van het water, maar er is geen meetbaar effect op de waterkwaliteit. Door alle poep treedt er wel verzuivering van de oevers op.

We varen langs wat proefvakken van het NIOO. Stukken riet, te klein om in te kunnen landen, zijn afgezet met gaas. Zo kan het effect van de ganzen op de vegetatie worden gemeten. Maar je hoeft geen expert te zijn om te kunnen zien dat er veel verschil is. De grote karekiet horen we hier niet meer en ook voor de krooneenden

● Het laatste lisdoddenest in Loenderveen in 2010. Foto: Jan van der Winden.

is er geen geschikte plaats meer om te broeden. Vlotjes, uitgelegd voor zwarte sterns om op te broeden, worden, vooral 's nachts, door ganzen omgekieperd.

Het is een duivels dilemma voor Waternet; laat je de ganzen hun gang gaan, dan verlies je waar je zo hard voor hebt gewerkt. Of grijp je in, en op wat voor manier doe je dat dan? Veel terreinbeheerders worstelen met dit steeds groter wordende probleem. Iedereen heeft wel een mening, maar geen oplossing.

Purperreiger Lona

Onder en boven water zijn de stoppels van het dode riet nog zichtbaar. We varen over de plek waar in 2010 op 1 april purperreiger Lona door Jan op haar nest werd gevangen en gezenderd. Lona is de oude naam voor Loenen. Ze bracht hier in 2010 drie jongen groot en werd hier samen met een soortgenoot gezenderd. Vanaf 2007 zijn er in totaal 18 vogels door Bureau Waardenburg, in opdracht van Vogelbescherming Nederland en Waternet, voorzien

van een zender. De onderzoekers hopen meer inzicht te krijgen in de trekroute, tussenstops en de overwinteringsgebieden, zodat de vogels beter kunnen worden beschermd.

Helaas werken niet alle zenders even goed. De zender van Lona heeft maar kort goed gefunctioneerd. In november 2010 verbleef ze in de delta van de Senegalrivier, om later door te vliegen naar vogelreservaat Djoudj in Senegal. Daarna bleef het lang stil. Recent is gelukkig weer contact geweest met de zender. Lona is in Loenderveen teruggeweest en is weer naar Afrika gevlogen.

Inmiddels is door het zenderonderzoek duidelijk geworden dat de purperreigers in augustus/september in één week tijd van Nederland naar de Sahel in Afrika vliegen. Ze overwinteren daar vaak in relatief kleine, en dus onbeschermd gebied als een rijstveld, rivierdal of stuwmeer. Veel purperreigers sneuvelen door de jacht. De terugweg verloopt via Marokko/Algerije, door Spanje/Portugal en via Frankrijk en België weer terug naar Nederland, waar ze tussen eind maart en eind mei arriveren. Ze trekken vooral in de nacht en leggen dan afstanden af van 500 kilometer.

● Nico Bouman vaart over het afgevreten riet. Foto: Miranda Zutt-van der Made.

Toch nesten?

Vanaf half april zijn er in het gebied wel purperreigers gezien. Inmiddels hebben we er slechts één langs zien vliegen. Omdat purperreigers in de vestigingsfase heel gevoelig voor verstoringen zijn, wordt het gebied zo min mogelijk betreden. Ook beginnen de purperreigers hier meestal laat omdat het riet eerder nog niet goed ontwikkeld is. Het kan zelfs wel tot half mei duren voor er begonnen wordt met de bouw van een nest.

We varen langs wat bosjes van wilgstruweel waar Jan op 28 mei één nest vond in een boom van 5 meter hoog. We gaan aan wal om naar meer nesten te zoeken. Ik heb eerder op trilveen gelopen, maar hier golfte de grond onder onze voeten. Eenmaal zak ik er met mijn voet zelfs door, maar Nico stelt me gerust, ik ben lang genoeg om boven te blijven...

In rap tempo verdwijnt Jan voor ons in het struweel. Al snel vind hij een rustplek, die verraden wordt door de witte uitwerpselen. Niet veel later zien we het nest dat Jan eerder vond. Een tweede nest daar vlakbij maakt ons allen blij. We horen de piepende jongen en verlaten de plaats weer zo snel mogelijk. Jan schat dat de jongen zo'n 10 dagen oud zijn en ze kunnen snel in paniek raken en uit het nest klimmen. Purperreigers leggen drie tot vijf eieren die na één maand broeden uitkomen. De jongen blijven op het nest, maar maken soms uitstapjes in de omgeving. Voedsel halen de ouders tot ver buiten de kolonie, liefst in laagveengebieden, slotenrijke graslanden en in ondiepe plassen en sloten met veel moerasvegetatie. Vissen, amfibieën, muizen, jonge watervogels en larven van waterinsecten staan op het menu.

Jan en Nico zijn blij dat er in ieder geval nog twee nesten in het gebied zijn en dat de vogels een nieuwe plek om te nestelen hebben gevonden. De purperreigers hebben zich aangepast aan de veranderde situatie en er is goede hoop dat de kolonie weer kan groeien. Zorgen

● Purperreiger. Foto: Jankees Schwiebbe.

Aanbevelingen voor de toekomst

De Oostelijke Vechtplassen en het Naardermeer zijn, mede op basis van een broedpopulatie van de purperreiger, aangewezen als Natura 2000 gebied. In 2009 onderzocht Bureau Waardenburg voor de provincies Noord-Holland en Utrecht de ligging van de foerageergebieden en nazomerslaapplaatsen van purperreigers in de regio. Dit was nodig omdat de begrenzing van de Natura 2000 gebieden niet overeenkomen met het leefgebied van de purperreiger. Uit het onderzoek blijkt dat 31% van het leefgebied in Natura 2000 gebied ligt. De omvang en de kwaliteit van het foerageergebied lijkt tot op heden voldoende te zijn, al zal de druk door meer wandelpaden, vaarbewegingen en infrastructuur (wegen en huizen) in de toekomst wel toenemen. Het is echter goed mogelijk om foerageergebieden die nu matig geschikt zijn te verbeteren. Slaapplaatsen zijn er voldoende, al moet ook hier worden opgelet dat de huidige locaties worden beschermd. Aanleg van nieuw broedbiotoop is echter wel urgent. Er is te weinig broedbiotoop voor uitbreiding of risicospreiding van purperreigerkolonies. Het voorbeeld van Loenderveen spreekt in dit verband boekdelen, de kolonie bevindt zich in een kritieke fase.

Er werd dan ook geadviseerd om bij voorkeur twee extra veilige en rustige locaties in te richten. Een oplossing zou de aanleg van eilanden, begroeid met struweel en/of ruigte dat in het water staat, kunnen zijn. Dit soort broedhabitat is recent in Nederland, onder andere in de Wieden en de Sliedrechtse Biesbosch, gekoloniseerd door purperreigers en is eenvoudiger te realiseren dan waterrietland.

zijn er ook; de vele grauwe ganzen, de vos en de mogelijke aanwezigheid van de boommarter.

Dat de nesten nu in bomen zitten maakt het niet mogelijk er een camera bij te plaatsen en dat is jammer van alle moeite die er dit jaar is gedaan om te proberen de purperreigers in beeld te krijgen.

Miranda Zutt-van der Made
Dijk 6
1721 AE Broek op Langedijk
zuttmade@quicknet.nl

Bronnen

- WINDEN, J. VAN DER & P. VAN HORSSEN, 2010. Het leefgebied van purperreigers van de Oostelijke Vechtplassen en het Naardermeer. Rapport Bureau Waardenburg bv.
- SCHARRINGA, C.J.G., W. RUITENBEEK, & P.J. ZOMDERDIJK, 2010. Atlas van de Noord-Hollandse broedvogels 2005-2009: 74-75.

www.waternet.nl
www.beleefdelente.nl
www.buwa.nl